

Bermrouw; een nieuwe traditie 2-12

Een tegel, kruis of steen, inmiddels ben ik vele bermmonumenten onderweg tegengekomen. Ik kwam zelfs een keer een opvallend soort van kunstwerk tegen. Voor de nabestaanden heeft zo'n plek langs de snelweg een persoonlijke betekenis gekregen. Deze bermmonumenten krijgen aandacht in de media. Ik vraag aandacht voor iets anders want als toevallige voorbijganger merk ik dat ik iedere keer vooral geroerd wordt door het bosje verlepte bloemen. Waarom doet een half vergaan beertje in de berm mij meer dan een gedenkteken langs de kant van de weg. Ligt dit aan mijn stemming als ik erlangs kom of ligt het iedere keer aan de attributen zelf? Ik denk het laatste. Maar hoezo dan?

Jaren geleden reden we door het glooiende landschap van Wales en opeens in de bocht van de weg was het daar. Van het ongeluk zelf was weinig te zien maar her en der in de berm lagen verse rode rozen nog verpakt in cellofaan. In de gauwigheid observeerde ik ook een dingetje dat leek op een beertje. Ik wilde afremmen maar er reed een auto te dicht achter ons. Een andere keer was bij ons in de buurt. Ik fietste halverwege de Straatweg en passeerde een verlepte bos rozen recht overeind aan een lantarenpaal met tape vastgeplakt. Ik weet nog dat ik toen dacht 'bij de dood horen rozen toch droevig ondersteboven hangen?'. Ik heb me afgevraagd waarom juist restanten van vroege bermrouw scherp in mijn herinnering zijn blijven staan. Waarom doet een bos vergane bloemen mij meer dan de objecten die bij gedenktekenplekken horen en waarbij het om duurzame bermmonumenten gaat. In mijn zoektocht naar een antwoord, ben ik denkbeeldig teruggegaan naar het moment even voor een dodelijke verkeersongeluk.

Iedere dag fietsen ze in een stoet van school naar huis. Hoe verder van school des te kleiner het groepje. Ieder leerling zegt uiteindelijk zoiets als vaarwel en zwaait letterlijk af in de richting van zijn of haar eigen huis. Dan slaat de ramp toe. De plek van het dodelijke ongeluk wordt onmiddellijk door de politie met rood / wit plastic lint gemarkeerd. Personeel van de ambulances, omwonenden, toevallige passanten, zelfs iemand van de plaatselijke krant is er. Mobieltjes staan aan. Even later geschokte ouders en een verslagen leerling van de school. Iemand zet haar verfrommeld fiets tegen een boom. Het ene ogenblik leeft ze nog, nu is ze dood. In stilte rijdt de ambulance weg. Even later vertrekt de kraanwagen met getakelde auto. Ondertussen melden groepjes klasgenoten zich ter plekke aan. Zij willen vroeg erbij zijn om uitdrukking te geven aan persoonlijke droefheid en aan een gevoel van verbondenheid.

Instant onheilsplek

Een vreselijke ervaring brengt mensen acuut tot elkaar. Klasgenoten twitteren om het acute leed te delen. De 'instant' onheilsplek stroomt over van lief en leed. Tranen doen tranen vloeien, zowel in goede als in hele slechte tijden. Onderlinge barrières vallen weg, aanwezigen troosten elkaar, zijn stil. Spontaan kunnen deelnemers elkaar de hand geven, een kring vormen. Verslagenheid kan verlamvend werken maar verdraagt zich nauwelijks met boosheid, met verontwaardiging. Waarom was dit fatale ongeluk nu nodig? De politie zorgt ervoor dat op professionele wijze de fysieke tekenen van het ongeluk worden afgevoerd, aangeveegd en opgeruimd. Omdat binnen de kortste tijd de meeste sporen van het ongeluk

zijn uitgewist blijft een mentale wanorde over. De fysieke dood en het verkeersongeluk krijgen daarmee iets ‘vluchtigs’. Zij die te laat aankomen zien vage remstrepen in het wegdek of sporen van het ongeluk in de berm. De plek waar je gisteren nog gedachteloos langs kwam is direct na het ongeluk leger dan leeg. Fluisteren wat je denkt, laten zien wie je bent en doen wat je voelt. Het verlangen in dit vacuüm iets te doen, een gebaar te maken is dan ook groot. Voor de één is het een kaarsje aansteken, voor een ander is het een roos neerleggen, een briefje onder een steentje neerleggen, een foto ophangen of een knuffel achterlaten. Je wil een symbolische handeling verrichten, eventueel iets zeggen. De door het verkeerslint afgezette ruimte is door de dood aangeraakt en in overdrachtelijke zin besmet geraakt. Niet voor niets werd vroeger de plek des onheil door een geestelijke gezegend. Hetzelfde fenomeen is van toepassing op een hotelkamer of een cel van een politiebureau waar iemand zich van kant heeft gemaakt. Dergelijke acuut geladen ruimtes ondergaan een reiniging die fysiek en vaak ook spiritueel van aard zijn. Er ontstaat spontaan een bescheiden ceremoniële bijeenkomst om de schok te verwerken wetende dat het openbare leven ook weer doorgaat. Het verkeer raast door alsof er niets is gebeurd, nieuwe hotelgasten weten evenmin van iets.

Naar een permanent monument

Bermrouw direct in aansluiting op de dood begint als een spontane daad met de daarbij horende vergankelijke attributen als bloemen en briefjes. Voor sommigen is de plek van het fatale verkeersongeluk voorgoed veranderd. De behoefte ontstaat dan er een semipermanente plek van herinnering van te maken met bijvoorbeeld een bewerkte steen die verschilt van die op de officiële begraafplaats. Een uitvaartceremonie, ook als de uitvaart om een jong volwassen verkeersslachtoffer gaat, verschilt met de spontane ceremonie die onmiddellijk na het ongeluk langs de weg plaatsvond. Bij een begrafenis zitten de bloedverwanten vooraan en iemand neemt officieel het woord en vaak begint de ceremonie met zoiets van ‘Wij zijn hier bij elkaar om afscheid te nemen van .....’. De uitvaart is zoals antropologen het noemen, een *rite de passage* of een overgangsritueel. De overleden persoon verlaat het rijk der levenden en is op weg naar een eventueel hiernamaals en de mensen zijn er behalve om te rouwen en elkaar te ondersteunen vooral ook om definitief vaarwel te zeggen. Bij de vroege bermrouw langs de snelweg gaat het meer om de bezwering van samengebalde persoonlijke droefheid met boosheid om de onacceptabele voortijdige dood. De functie van bermrouw is de kanalisering van dit publiekelijk rouwen. De spontaan in de berm aanwezige vrienden, klasgenoten en kennissen privatiseren tijdelijk de openbare ruimte om het zelfbeklag samen te delen. Voor definitief afscheid nemen zoals op een uitvaart is het veel te vroeg. Gelijkertijd gaat het ook om de openbare erkenning van ‘onze’ droefheid, om de openbare uiting van verbondenheid. De functie van bermrouw is ook *healing* maar dat geldt ook en mogelijk zelfs meer voor de latere, meer permanente bermrouw en voor het rouwen aan het graf op de begraafplaats.

Bij de opbouw van een bermmonument in aansluiting op de spontane vroege bermrouw staan de ouders en bloedverwanten centraal. De ontstane hechting aan de plek van het ongeluk vraagt om een duurzaam bermmonument. Een combinatie van motieven zoals verering, herinnering vasthouden, gedenken en verkeersgebruikers waarschuwen leidt ertoe dat een persoonlijk ingerichte semipermanente gedachtenisplek in de publieke ruimte wordt

opgebouwd. De spontane en vluchtige vormgeving van vroege bermrouw rond de dood verandert in de meer weloverwogen vormgeving van de bermmonumenten horende bij late rouw en herdenken.

Bermrouw wordt door onderzoekers van rituelen tot de zogenoemde wilde rituelen gerekend. Bedoeld wordt dan 'wild' in de betekenis van bloemen in het wild, wilde of spontane gedachten en zo verder. Ik spreek liever van nieuwe rituelen mede gebaseerd op overgenomen stukjes uit oude tradities en gewoonten. Bermrouw, vooral de vroege vorm is een spontaan zelfontwerp. Je bent voor een korte periode zeer intensief met en bij elkaar en wil dat naar de buitenwereld uitdrukken. De jongeren melden zich, niet bij iemand maar bij elkaar aan. Voor de korte duur is er een virtuele gemeenschap. Door alle mediale mogelijkheden – denk alleen al aan mobiele kiekjes – zijn de jongeren ook bezig met zelfscenering. Daar is absoluut niets mis mee. Authentiek vertoon is niet oppervlakkig maar is in de regel wel vluchtig, in zekere zin dun. Spontane gebaren zoals een sjaal in de berm neerleggen zijn onderdelen van een 'zuiltje' oprichten en juist deze onschuld, vergankelijkheid en kwetsbaarheid van vroege bermrouw spreken mij aan. Langs verkeerswegen heb ik gevoelsmatig meer met de achtergebleven restanten op een plek van de anonieme dood dan met de versteende plek van de herinnering aan iemand.

Ik denk terug aan mijn lichte verbazing waarom langs de weg in Wales al die rozen nog in cellofaan verpakt zaten. Ik moet ook denken aan mijn observatie van de bos rozen recht overeind aan de lantarenpaal. Die twee beelden zijn mij bijgebleven omdat het spontane en authentieke uitingen waren van voor vrienden, klasgenoten en kennissen belangrijke momenten. Voor de rouw van bermrouw en de vluchtigheid van het opgerichte 'instant monument' vraag ik aandacht. Van deze nieuwe traditie koester ik vooral het vluchtige karakter.